

JIGAL KRANT

De kosjere hamvraagKaas

Het zorgt in de regel voor de nodige beroering en niet zelden is scepsis mijn deel. Zelfs een medienerabbin, die vrijdagochtend voor me in de rij stond bij het afrekenen van de sjabbesboodschappen, wist het niet, geloofde het niet en zette ten einde raad maar in op mijn onkunde. Toch is het een waarheid als een koe. De grana padano die de rabbijn stond af te rekenen bevatte melk én vlees. De wonderlijke metamorfose van melk tot kaas komt tot stand dankzij stremsel, een extract van de lebmaag van jong geslachte kalveren. Kosjere kazen zijn daarop geen uitzondering, althans lang niet altijd.

Het samen eten van vlees- en melkproducten is zo ongeveer de ergste culinaire blasfemie waaraan een Jood zich schuldig kan maken. Het verbod wordt zelfs serieuzer genomen dan de rituele slacht. Veel Joden bezoeken McDonalds heel wat vaker dan de synagoge (of Broodje Meijer, zo u wilt), maar zullen pas hun tanden in hun Big Mac zetten nadat ze de plakjes kaas ertussenuit hebben gehaald. *Kosher style* noemen ze dat.

Volgens een romantische legende werd kaas per toeval ontdekt, toen duizenden jaren geleden een nomade eens besloot zijn melk door de woestijn te zeulen in een dierenmaag. Eenmaal aangekomen bij een geschikte oase hadden de spijsverteringsenzymen in de buidel hun werk gedaan. De melkeiwitten waren gaan samenklonteren en de nomade – niet bang voor het onbekende – proefde als eerste ooit kaas.

Er is maar heel weinig stremsel nodig om van melk kaas te maken. Een vingerhoedje kalfsleb is al voldoende voor dertig hele kazen. Lang was het onmogelijk om kaas vegetarisch te stremmen, maar in de jaren 80 slaagde het Nederlandse bedrijf Gist-Brocades erin om het dierlijke gen dat verantwoordelijk is voor de aanmaak van het stremmende spijsverteringsenzym te kopiëren naar het DNA van gist. Sindsdien is het mogelijk om 100 procent vegetarische kaas te maken.

Alle kosjere kazen die in Nederland worden gemaakt zijn vegetarisch gestremd. Je zou verwachten dat het gebruik van vegetarisch stremsel een keiharde voorwaarde is voor een rabbinaal keurmerk, maar niets is minder waar. Kosjere Franse en Italiaanse kazen als roquefort en grana padano zijn per definitie dierlijk gestremd, een vereiste om überhaupt zo te mogen heten. Omdat het gebruikte dierlijke stremsel in niets meer lijkt op vlees staan de rabbijnen het toe. Het stremsel is *parve* geworden en mag met melk worden gemengd. Het eigenaardige is dat het gebruikte stremsel wel van kosjer geslachte dieren afkomstig moet zijn, ook al verliest het al zijn dierlijke eigenschappen. Dat geeft te denken. Mag varkensstremsel? En moet dat varken dan ritueel worden geslacht?

De kosjere roquefort van Gabriel Coulet verschilt dus in niets van de blauwaderkaas van hetzelfde merk in de niet-kosjere winkel (behalve dan de prijs!). Beide versies zijn gemaakt van rauwe schapenmelk, schimmel en kalfsstremsel. Zo schrijft de *Appellation d'Origine Contrôlée* het voor. Toch is het ons niet toegestaan om de reguliere roquefort te eten. Kaas is namelijk alleen kosjer als hij door Jidden is gemaakt, een voorschrift dat ook geldt voor wijn en brood. Het is daarom de rabbi zelve die het kalfsstremsel toevoegt aan de melk. Het is raar, maar waar. Dierlijk gestremde roquefort is aldus kosjer en de 100 procent vegetarische boerenkaas in de natuurwinkel niet.

Natascha van Weezel

Demonstreren

Momenteel worden er her en der standbeelden van Horthy opgericht

Soms lijkt het alsof de tijd heeft stilgestaan en niet in alle gevallen geldt 'vroeger was alles beter'. Afgelopen zaterdag hield de Hongaarse extreem-rechtse partij Jobbik een demonstratie in hartje Boedapest. Nu ben ik er meestal wel voorstander van dat mensen op de barricade klimmen, maar niet als het 'Joodse wereldcomplot' de aanleiding is.

Enkele honderden Hongaren liepen met spandoeken met antisemitische leuzen zoals 'Stop de uitverkoop van ons land aan de Joden!'. Sommige van de aanwezigen gingen zelfs gehuld in zwart uniform, de kledij van de verboden militaire tak, de Hongaarse Garde. Interessant detail is dat dit voor de Tweede Wereldoorlog de outfit was van de Pijlkruisers: de fascistische beweging die de SS nogal eens te hulp schoot.

Reden voor dit spektakel was de jaarlijkse conferentie van het World Jewish Congress, die deze keer in de stad aan de Donau gehouden werd. Geen toeval overigens, want het WJC wilde hun Joodse broeders ter plaatse een hart onder de riem steken.

Premier Victor Orbán probeerde er het beste van te maken. Hij verzekerde de gedelegeerden dat hij het antisemitisme ook diep verafschuwt en dat de Joodse gemeenschap zich geen zorgen hoeft te maken. Erg concreet werd zijn speech niet. Zo meende hij dat in andere Europese landen veel meer geweld tegen Joden wordt gebruikt, in Toulouse bijvoorbeeld.

Misschien worden in Hongarije nog geen Joden neergeknald, maar een prettig idee vind ik het niet dat bijna een vijfde van de bevolking zijn stem geeft aan een openlijk racistische partij – ook de Roma en Sinti worden als minderwaardig beschouwd en lastiggevallen.

Zo'n demonstratie is alarmerend en schokkend. En het is ook geen opzichzelfstaand incident. Momenteel worden er her en der standbeelden van Horthy opgericht, de met Hitler collaborerende dictator. Waarom staat Orbán niet op? Hij heeft weliswaar getracht deze mars van Jobbik te verbieden, maar toen de rechter uitsprak dat het wél mocht, heeft hij het erbij gelaten.

Je moet er toch niet aan denken dat zoiets in Nederland plaats zou vinden en Rutte de andere kant opkijkt! Kan Europa hier niets tegen doen? De jaren 30 en 40 zijn toch wel écht voorbij?